

Konfucianismus ve Vietnamu

1. Úvod

Jiř po mnohá staletí je vietnamské myšlení, náboženství a kultura ovlivňována třemi hlavními myšlenkovými proudy, a to buddhismem, konfucianismem a taoismem¹. Tyto tři ideové systémy označujeme společným názvem Trojí učení (Tam giáo), protože ve Vietnamu působily vždy současně, vzájemně se prolínaly a ačkoliv v různých historických etapách vždy jeden z proudů převládl a zatlačil dva zbývající do pozadí, nikdy ani jeden z nich zcela nevyřadil a neztratil svůj vliv na vietnamské myšlení. Jako příklad nám může posloužit skutečnost, že buddhističtí mniři velice často získávali tituly při mandarínských zkouškách a stávali se učiteli mandarínů, kteří měli výrazný vliv u císařského dvora² nebo situace v panovnické rodině dynastie Trần, kdy král Trần Thánh Tông (1258-1278) následoval buddhistické vyznání, jeho bratr Trần Nhân Duật byl taoistickým knězem a jeho další bratr se stal konfuciánským učencem a učitelem.³

Ve své práci se budu zabývat především jedním proudem, a to konfucianismem a jeho vlivem na vietnamskou literaturu, přesto však pokládám za důležité připomenout, že vedle něj také buddhismus a taoismus přímo působily na všechny oblasti vietnamského života.

2.1. Co je to konfucianismus

Konfucianismus (vietnamsky Nho giáo) je systém myšlenek a názorů, zahrnující učení o státě, morálce a o mezilidských vztazích. Duchovním otcem tohoto učení je čínský mudrc Konfucius (čínsky Kchung fu-c'neboli Mistr Kchung, vietnamsky Khổng Tử), který žil pravděpodobně v letech 551 až 479 př.n.l. ve státě Lu a je zřejmě nejuctívanější postavou čínské historie. Mezi nejdůležitější myšlenky Konfuciovy filozofie patří morální kodex založený na etice, humanitě a lásce, k němuž se váže i slavný učencův výrok, kterým odpověděl svému žákovi na otázku: „Existuje slovo, které by mohlo postihnout všechny povinnosti člověka?“ Mistr na to pravil: „Pocit sounáležitosti, to je možná to slovo. Nečih druhým, co nechceš, aby oni činili tobě.“⁴ Tato myšlenka (zásada zvaná šu) tvoří podstatu učení o humánnosti (žen), základního pojmu celého Konfuciova učení. Konfucius rovněž vypracoval systém pěti základních mezilidských vztahů, které po staletí určovaly postavení jedince v rodině i v celé společnosti. Rodina byla považována za primární společenskou jednotku, za základ společnosti i státu a v jejím rámci Konfucius definoval tři ze základních vztahů mezi jedinci, založených na dodržování povinností a práv každého člena, a to vztah otce a syna, manřela a manželky a staršího a mladšího bratra. Nejsilnějším z těchto vztahů byl vztah mezi otcem a synem. Syn otci projevoval úctu a poslušnost a jako dospělý byl povinen ctít otce nejvyšší možnou měrou i po jeho smrti a byl zodpovědný za přinášení obětí

¹ Buddhismus přišel do Vietnamu přibližně ve 2.století n.l. z Číny a Indie, konfucianismus a taoismus se počátkem našeho letopočtu do Vietnamu dostává rovněž z Číny.

² Např. Hồ Thiên Thánh - slavný mandarín za dynastie Lý.

³ Vietnamese Studies, ročník 7, 1985. Str. 30.

⁴ Hoobler, Thomas; Hooblerová, Dorothy: Konfucianismus. Lidové noviny, Praha 1997. Str. 10.

otcovu duch. Otec byl naopak povinen materiálně zabezpečit svou rodinu⁵. Tento vztah založený na oddanosti se stal základem i pro poměry panující ve společnosti, a tedy vztah mezi panovníkem a poddaným. Jediný rovnocenný vztah v konfuciánské společnosti byl vztah mezi dvěma přáteli⁶. Právě tyto společenské vztahy, nutné smíření každého jedince se s nimi, ačkoliv často znamenaly velké omezení, se často objevují v literatuře jak lidové, tak i „oficiální“.

Dalším ze základních konfuciánských projevů je láska a úcta ke vzdělání. Konfucius sám byl vášnivým studentem a později založil vlastní školu, kde formou dialogu předával své znalosti žákům. Formou dialogu je také napsáno jediné dílo, ve kterém se Konfuciovy myšlenky zachovaly, tedy *Hovory* (Lun-jü, v. Luân ngũ). Tento soubor myšlenek nepochází z pera samotného Konfucia, ale byl sepsán jeho žáky a tvoří jedno ze základních děl konfuciánské vzdělanosti. Dalšími klíčovými díly a jádrem celého konfuciánského učení bylo Pět klasických knih (Wu-ťing, v. Ngũ kinh) – *Kniha proměn* (I-ťing, v. Kinh dịch), *Kniha písní* (Š-ťing, v. Kinh thi), *Kniha dokumentů* (Šu-ťing, v. Kinh thu), *Kniha obřadů* (Li-ťi, v. Kinh lễ) a *Letopisy jara a podzimu* (Čchun čchiou, v. Xuân thu), a Čtyři posvátné knihy (S'-šu, v. Tú thư), mezi něž počítáme právě Konfuciovy *Hovory*, *Velké učení* (Ta-süe, v. Đại học), *Učení o středu* (Čung-jung, v. Trung dung) a *Mencius* (Meng-c', v. Mạnh Tử).⁷ Memorování obsahu těchto knih tvořilo základ vzdělání na celém Dálném východě.

Vzdělání je v konfuciánském systému také cestou k dosažení dokonalosti. „Ideálním se člověk stává uvědomováním, racionálním vypětím. Čím více člověk poznává sebe a své okolí, tím přesněji chápe, tím dokonaleji jedná a tím lépe a ctnostněji žije. Sebezdokonalování je přímo závislé na hloubce a šíři rozumového poznání, na vědomostech, vzdělání, neboť čím větší je rozumová potence, tím lépe dovede člověk rozvíjet i ostatní schopnosti, řídit svou vůli a stává se harmonickým.“⁸

Konfucianismus tíhne k tendenci přesně vše vymezit, stanovit a určit, uspořádat svět a vztahy lidí podle abstraktně určené hierarchie, která představuje odraz odvěkého, nebesy daného řádu, vede často až k slepé poslušnosti vůči společensky výše postaveným osobám, a není proto divu, že v roce 136 př.n.l. chanský císař Wu-ti povýšil jeho učení na oficiální státní doktrínu a od této doby konfucianismus výrazně ovlivňoval téměř všechny stránky života v celé Číně a potažmo i většině zemí na Dálném východě.

2.2. Konfucianismus ve Vietnamu během čínské nadvlády

Vietnam jakožto jižní soused vyspělé Číny byl odnepaměti vystaven jejímu vlivu a snahám o získání území Vietů. Toto se také stalo v roce 111 př.n.l., kdy Chanové dobyli tehdejší stát Nam Viêt⁹ a připojili jeho území až po Đéo Hải Vân (Sedlo moře a mračen ve středním Vietnamu) k Číně. Země byla rozdělena na 7 komanderií se společným správním střediskem v nejlidnatější komanderii Giao Chi, obyvatelstvo Nam Viëtu podléhalo čínským správcům posílených o pomoc čínských vojenských velitelů a bylo zatíženo břemenem pravidelných tributů odváděných do Číny. Kolem přelomu letopočtu se pod vlivem zmatků v říši Raných Chanů začali v Giao Chi ve stále hojnějším počtu usazovat čínští šlechtici, mandaríni a statkáři. Zmocňovali se půdy místních obyvatel, čínští správci se jim snažili vnutit čínské mravy a zákony, akceptaci předpisů o společenské hierarchii podle

⁵ Ibid. Str. 12.

⁶ K otázce těchto vztahů se vrátím v kapitole Lidová tvorba.

⁷ Vasilijev, Ivo: Za dědictvím starých Vietů. Etnologický ústav AV ČR, Praha 1999. Str. 137.

⁸ Berta Krebsová: Pojem osobnosti v čínském myšlení. Nový Orient, ročník 15, 1965.

⁹ Nam Viêt (207 – 111 př.n.l.) vznikl po dobytí Âu Lạcu Čao Tchuanem (Triêu Đà). Země čítala asi 400 000 obyvatel, byla rozdělena podle čínského vzoru na dvě správní teritoria Giao Chi a Cuu Chân a byla spravována z Kantonu nepřímo pomocí úředníků. Již tehdy Nam Viêt odváděl Číně pravidelnou daň.

konfuciánských klasiků, způsob oddávání a hospodaření podle čínského vzoru.¹⁰ Tento tlak vyvrcholil povstáním sester Trungových v roce 40 n.l., které bylo sice po dvou letech potlačeno generálem Ma Jüanem, avšak rozdmýchalo vlastenectví a následovaly další a další vzpoury proti čínskému útlaku.

Ačkoliv se Viêtové takřka po celou dobu čínské nadvlády¹¹ bránili přijímání všeho čínského, s příchodem Číňanů do Giao Chi se v 2. století n.l. dostává do této oblasti nový ideový proud, a to právě konfucianismus. Za otce vietnamského konfucianismu a zároveň za „zakladatele vší učenosti v Jižní zemi“ je považován Sî Nhiép, správce v Giao Chi v druhé polovině 2. století.¹² Sî Nhiép dokázal za tehdejší bouřlivé situace v chanské říši udržet v Giao Chi relativní klid, a proto se tam v té době z Číny uchýlil značný počet učenců, kteří intenzivně pěstovali konfucianství, ale také filozofický taoismus a buddhismus. Za první šířitele konfucianismu jsou dle Análů pozdních Chanů pokládáni správci komanderií Giao Chi a Cru Châm se jmény Tich Quang a Nham Dien, kteří zde zakládali školy a dbali na předávání konfuciánských myšlenek.¹³

V roce 542 vypuklo Giao Chi povstání Lý Biho (Lý Bôn), který sám na čas zastával nízkou úřednickou funkci, nesouhlasil však s postupy úřadů, a proto se uchýlil do rodné vsi, kde se vzdělaným literátem Tinh Thiêuem zosnoval povstání¹⁴. Jejich snaha byla korunována úspěchem a roku 544 Lý Bi vyhlásil nezávislý stát Vạn Xuân (deset tisíc jar) a poprvé v dějinách Vietnamu se prohlásil za císaře, nikoliv za krále. „Tímto titulem jednoznačně vyjádřil vztah svého státu k Číně. Královský titul by totiž panující čínské dynastii dával možnost přijmout nového vládce do vazalského vztahu, pokud by jí přislíbil poslušnost. Přijetím titulu císaře, který formálně znamenal rovnost s panovníkem Číny, Lý Bi jakoukoli možnost podobného kompromisu vyloučil.“¹⁵ K tomuto vztahu mezi čínským a vietnamským panovníkem se později vrátím v souvislosti s událostmi v 10. století ve Vietnamu. Lý Bi dal svému panování programové heslo Thiên - Đức, v němž spojil pojmy „nebe“, kterým poukazyval na mandát nebes, díky němuž podle konfuciánské státovědy císař získával právo vládnout, a „ctnost“, která v konfucianství představovala nejvyšší morální hodnotu. Přestože tedy Lý Bi vyloučil jakoukoli poddanost čínské říši, pokusil se vybudovat státní správu podle čínského vzoru, což znamenalo první začlenění konfuciánských zásad do vietnamského způsobu řízení státu ve vietnamské historii. Vạn Xuân však neměl dlouhého trvání a bitva u hlavního města Cổ Loa v roce 603 ukončila jeho nezávislou existenci.

Po nástupu čínské dynastie Tchang na čínský trůn v roce 618 byl nad územím Viêtů vyhlášen roku 622 protektorát s názvem Giao Châu a ten byl následně v roce 679 přejmenován na Ân Nam, tedy „porobený jih“ a toto označení jasně dávalo najevo, jaké bylo postavení tehdejšího Vietnamu. Až do konce devátého století vládl ve Vietnamu relativní klid, který byl však v roce narušen zhroucením tchangského dvora, čehož využil vietnamský aristokrat Khúc Thừa Dư a stal se roku 905 guvernérem. O dva roky později dynastie Tchang definitivně padla, Čína byla rozdrobena a ukončila tak efektivní vládu nad jižními provinciemi. Změny v Ân Namu se Čína snažila zlikvidovat dvojím vysláním vojska, byli však odrazeni Nqô Quyênem, který po svém slavném vítězství na řece Bạch Đằng v roce 938 znovu vyhlásil nezávislý stát a stal se zakladatelem nové vietnamské dynastie Ngô. Se vznikem samostatného státu a výhledem na nové perspektivy se Viêtové přestali stavět na odpor čínské civilizaci a naopak vládnoucí třída se pokusila zužitkovat po staletí shromažďovanou moudrost, a otevřela tak dveře poznatkům čínského práva, filozofie,

¹⁰ Vasilijev, Ivo: Za dědictvím starých Vietů. Etnologický ústav AV ČR, Praha 1999. Str. 86.

¹¹ 111 př.n.l. - 938 n.l.

¹² Vasilijev, Ivo: Za dědictvím starých Vietů. Etnologický ústav AV ČR, Praha 1999. Str. 137.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid. Str. 98.

¹⁵ Ibid.

medicíny, historie, náboženství a učení, které však bylo přizpůsobováno potřebám Viêtů. Viêtové si utvořili k Číně nový vztah – vztah mezi mladším a starším bratrem. Vietnamský vládce platil tributy Synu Nebes - Číně a na oplátku mu bylo přiznáno právo vládnout své zemi. I když se vietnamský panovník ve vztahu k čínskému císaři označoval jako král, doma se tituloval jako císař a podle vietnamského řádu byl Synem Nebes.¹⁶

2.3. Konfucianismus ve Vietnamu po získání nezávislosti

V roce 1010 usedla na vietnamský trůn nová dynastie pozdní Lý, která přejmenovala svůj stát na Đại Việt (Velký Viet) a zahájila období upevňování a rozkvětu státu ve všech ohledech. V jedenáctém století byl Đại Việt již natolik ustálen, že mohla začít probíhat systematizace a centralizace školství, které bylo do té doby v rukou jednotlivých vesnických učitelů. V roce 1070 Lý Thánh Tông (1054-1072) založil v hlavním městě Chrám literatury (Văn Miếu) zasvěcený Konfuciovi, kde bylo vzdělání poskytováno korunním princům. O pět let později se zde konaly první úřednické zkoušky (thi cử), které se od té doby udržely ve Vietnamu dalších 845 let a znamenaly vstřebání čínské vzdělanosti a kultury do vietnamského myšlení. Pravidla státních zkoušek se během let měnila, vždy však zahrnovala znalost Pěti klasických knih a čínštiny, neboť zkoušky vždy probíhaly v čínštině, a proto byli absolventi použitelní na celém Dálném východě. K úřednickým zkouškám se mohl přihlásit každý kromě herců, obuvníků a žen bez ohledu na to, z jakých sociálních a hospodářských poměrů vzešel. Vzdělání tedy mohl v duchu Konfuciových myšlenek získat téměř každý. Úspěšní absolventi se stávali úředníky či učiteli nebo postoupit k vyššímu stupni zkoušek (Palácová zkouška, v. thi đình) a dosáhnout titulu doktora (trạng nguyên) a požívat tak nejvyšší úcty svého okolí. Đại Việt si díky zavedení státních zkoušek vytvořil svoji vlastní základnu vzdělanců, nemusel tedy přijímat učenci z jiných zemí, a mohl tedy budovat svoji vlastní svěbytnou kulturu.

Přestože panovníci dynastie Lý ustanovili jako státní náboženství buddhismus, společnost, která byla neustále ohrožována nebezpečím přírodních pohrom a stálých vpádů cizinců¹⁷ a podléhala naprosto vládě panovníka, který spravoval stát pomocí složité mandarínské byrokracie, potřebovala novou ideologii. Takovou, která by soustředila myšlení lidí na společenské povinnosti každého jednotlivce, vedla by je k poslušnosti a bezpodmínečné úctě k hierarchii a zároveň je odváděla od mystického úniku před skutečností hlásaného buddhismem.¹⁸ Konflikt mezi konfucianismem a buddhismem se později stal nevyhnutelným a od 13. století již někteří učenci otevřeně začali vystupovat proti buddhismu a panovníkům, kteří jej propagovali. Například historik Lý Tế Xuyên kritizoval krále Lý Thái Tông¹⁹ za rozšíření buddhismu v zemi, za stavbu pagod a náklonnost k mnichům a zároveň neznalost konfucianského učení a starých čínských zvyků. Trưng Hán Siêu dokonce označoval buddhistické bonzy za parazity. Konfucianismus upevňoval své postavení a za dynastie Trần (1225-1400) již výrazně převládl nad buddhismem. Po vpádu Mingů do Đại Việtu a jeho následné okupace (1407-1427) nastoupila na královský trůn dynastie Lê a konfucianismus zcela vytlačil taoismus a buddhismus z oficiálního života.²⁰ Mandarínské zkoušky se staly jedinou možností sociálního postupu, nabyly doposud nebývalé důležitosti a vymezovaly přesně způsob a formy v psaní literatury.

¹⁶ Hoobler, Thomas; Hooblerová, Dorothy: Konfucianismus. Lidové noviny, Praha 1997. Str. 59.

¹⁷ V 11. století vpadli do Đại Việtu Sungové a v druhé polovině 13. století byl Đại Việt obsazen Mongoly, 1407 proběhl vpád Mingů do Đại Việtu

¹⁸ Nguyen Khac Vien: Dejiny Vietnamu. Pravda, Bratislava 1978. Str. 50.

¹⁹ Vládl v letech 1010-1028.

²⁰ Nguyen Khac Vien; Huu Ngoc: Vietnamese literature. Red river, Hanoi. Str. 59.

2.4. Literární tvorba ve Vietnamu od 13. století

Ve vietnamské literatuře se do 13. století výrazně projevoval vliv buddhismu, díla často nesla mravokárná ponaučení. S rozmachem konfucianismu ve 13. století dochází také ke změnám v literární tvorbě. Byla psána díla v próze i v poezii, poetická tvorba však postupně převládla nad prozaickou. Zájem autorů poezie se začal upínat na člověka a jeho emoce, uplatňovalo se vyjádření krajiny jako znaků a symbolů. Sbírký poezie (thi tập) se shromažďovaly u královského dvora, ale bohužel se mnoho nedochovalo. V důsledku vpádů cizinců do Vietnamu²¹ začala vznikat díla s vlasteneckou tematikou, jejichž cílem bylo často povzbudit vyčerpané vojsko k boji proti nepříteli. Uvedme například dvě nejvýznamnější díla, a to *Hịch tướng sĩ* (Provolání k důstojníkům a vojákům) vojevůdce Trần Hưng Đạo, který tímto vyzývá lid k pozvednutí zbraní proti Mongolům a *Bình Ngô đại cáo* (Prohlášení o míru, často překládáno jako Prohlášení vítězství nad Mingy) Nguyễn Trãi, které je považováno za první vyhlášení nezávislosti Vietnamu. Toto dílo je považováno za nesmírně důležité a má nezastupitelné místo ve vietnamské literatuře. Nezanedbatelnou roli pro literaturu a především pro historii mají díla historická, která se začala sepisovat za dynastie Pozdní Lý a během vlády dynastie Trần byla již historická díla psána systematicky na příkaz panovníka a předávala se z dynastie na dynastii, aby záznamy nemohly být ztraceny.²²

Oficiálním jazykem ve Vietnamu byla po dlouhá staletí čínština. Literární zkoušky probíhaly v čínštině, čínsky byly psány filozofické, historické, geografické a politické texty a část krásné literatury, čínština byla jazykem vzdělanců a měla přibližně stejné postavení jako latina ve středověké Evropě. Ačkoliv čínština byla úředním jazykem a mandarín její používání v oficiálním styku výrazně podporovali, protože si takto udržovali svou výlučnost jediné vzdělané vrstvy, vietnamština nebyla čínštinou nikdy zatlačena na podřadné místo. Nestalo se tak jednak z důvodu veliké obtížnosti naučení čínských znaků a jednak díky vietnamskému vlastenectví. Pro čínské znaky se v průběhu staletí ve Vietnamu vytvořila a kodifikovala zvláštní výslovnost, která měla kořeny ve výslovnosti staročínské, avšak dnešním Číňanům je zcela nesrozumitelná. Texty mohly být touto výslovností deklamovány, ale v této formě, pokud posluchač nemohl sledovat psané znaky, byly i Vietnamcům nesrozumitelné. Vietnamština bez systému písma nemohla vykonávat všechny funkce řádně vyvinutého jazyka, neboť oblast psaných textů jí byla uzavřena, a uplatňovala se tedy jako jazyk výhradně hovorový.²³ S vývojem národního uvědomění a vznikem lidové tvorby tedy vznikla potřeba vytvořit své vlastní písmo.

Tímto písmem se stalo chữ nôm, což je transkripční systém vietnamských slov pomocí čínských znaků. Slova se navzájem kombinovala nebo zjednodušovala, byl zachycen buď jen zvuk nebo kombinace významu i zvuku vietnamského slova.²⁴ Je těžké přesně určit, kdy písmo chữ nôm vzniklo, obecně se však tvrdí, že jeho vznik spadá do 14. století. Prvními autory, kteří chữ nôm ve své tvorbě použili jsou Nguyễn Thuyên (Hán Thuyên) a Nguyễn Sĩ Cốc, jejichž díla se však nedochovala. Na konci 14. století přeložil Hồ Quý Ly do chữ nôm Knihu dokumentů. V chữ nôm byla psána díla jako v próze tak i v poezii. Prozaickou tvorbu reprezentují např. Hồ Huyên Quí s románem se zvířecími postavami *Truyện Trinh Thử*

²¹ 1258 vtrhli do Đại Việtu Mongolové, kteří byli poraženi až v roce 1288 Trần Hưng Đạoem. Roku 1407 začali Đại Việt okupovat čínští Mingové, vytlačeni byli Lê Lợiem roku 1428.

²² Historickou literaturou se ve své práci nezabývám, a proto neuvádím ani její autory.

²³ Vasilijev, Ivo: Jazyk, nezávislost, jednotu. Nový Orient, ročník 14, 1964.

²⁴ Huard, Pierre; Durand, Maurice: Viet Nam civilisation and culture. Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Hanoj 1998. Str. 323.

(Příběh o cudné myšce) ze 14. století, dále Hoàng Trùng a Nguyễn Biểu, kteří tvořili v 15. století.²⁵

Poezie v chũr nôm se vyvíjela pozvolna. V 15. století vznikla významná sbírka básní z Hồng Đúcovi epochy nazvaná *Hồng Đúc Quốc âm thi tập*, avšak výraznější rozvoj a oprostění od vlivu čínského způsobu psaní poezie nastalo až ve století šestnáctém, kdy psal své verše kupříkladu Nguyễn Bình Khiêm. Chũr nôm se nadále vyvíjelo a vrchol básnické tvorby v nômu datujeme do 18. století.

2.5. Způsob psaní literatury

„Literární mluva je k tomu, aby zachycovala názory. Jsou-li kola a oj ozdobeny a člověk jich nepoužívá, je to zbytečná ozdoba. A což teprve prázdný vůz! Slova literární mluvy jsou uměleckou formou. Morální názory jsou obsahem. Jestliže se zmocní někdo správného obsahu a lidé si to oblíbí a pak si to navzájem sdělují. Moudří lidé to napodobují a dosahují toho. Tak se provádí výchova. Proto se praví: Slova vyřčená neuměleckou formou neproniknou daleko. Kdo však neovládá morální názory a dovede zacházet jen se slovy literární mluvy, vytváří pouhou uměleckou formu a nic víc. Ach, jak velice nevědomý je takový člověk.“²⁶

Konfuciánská literární tvorba měla mít vyvážený obsah sdělení a formu. Konfuciánská poezie čerpá formy kodifikované v tchangské (pravidelné) básni, která byla vrcholným projevem čínské klasické literatury a vyvíjela se od 7. do počátku 10. století. Pravidla tchangské básně způsob tvoření rýmů byly zaneseny do tzv. rýmovníků, a proto i ve vietnamské středověké poetické tvorbě byla striktně dodržována pravidla, která přesně určovala způsob psaní veršů.

2.6. Autoři a jejich díla

Trần Quốc Tuấn (1213 – 1300)

Trần Quốc Tuấn je známější pod jménem **Trần Hưng Đạo**, který proslul vítězným odbojem proti Mongolům²⁷ a dnes je považován za vietnamského národního hrdinu. Poezii uměl psát již v sedmi letech, proslavil se však právě jako vynikající vojenský stratég a jeho nejvýznamnější dílo je již zmiňované *Hịch trong sĩ* (Provolání k důstojníkům a vojákům), které podněcuje ofenzívu proti Mongolům, je velmi vlastenecké a obrací se i k prostému lidu. *Hịch trong sĩ* je psáno formou fu²⁸, pro kterou je ve Vietnamu na rozdíl od čínské fu vlastenectví typické.

Další slavnou vlasteneckou básní ve formě fu je *Bạch Đằng giang phú* (Fu o řece Bach Dang) autora **Trương Hán Siêu** (? – 1354), která popisuje slavná vítězství Ngô Quyềna v roce 939 a Trần Hưng Đạo v roce 1288 na řece Bạch Đằng. Báseň je považována za jednu z nejlepších 13 dochovaných fu.

²⁵ Ibid. Str. 328.

²⁶ Z knihy Čou Lien-si ťi. Nový Orient, ročník 13, 1958.

²⁷ Slavná ofenzíva Trần Hưng Đạo na řece Bạch Đằng v roce 1288.

²⁸ Forma fu je typickou formou poezie ve 14. století, je to popisná báseň s výraznými prozaickými prvky, stojící na pomezí poezie a prózy. Jejimi nejvýraznějšími znaky byla právě její popisnost a ne plně rozvinutý dialog, který vyústí v moralistický závěr. Fu se na rozdíl od jiných básnických forem nezpívaly, vždy se pouze recitovaly.

Chu Văn An (? – 1370), vlastním jménem Linh Triệt

Autor je znám také pod jménem Chu An a je typickým konfuciáncem své doby. Narodil se ve vesnici Quang Liệt v okrese Thanh Đàm poblíž Hanoje. U státních zkoušek uspěl výborně a získal titul Tiển Sĩ (doktor), nestal se však úředníkem, ale odešel zpět do rodné vesnice, kde si otevřel vlastní školu, která měla za cíl šířit konfuciánskou nauku a bojkotovat praktiky zkorumpovaných úřadů. Škola měla vysokou úroveň, brzy si získala spoustu žáků a později z ní vzešlo mnoho známých učenců jako např. Lê Quát nebo Phạm Sư Mạnh, kteří přispěli k stále vyšší prestiži a proslulosti Chu Văn Ana a jeho školy.²⁹ Za vlády Trần Minh Tônga byl pozván do Thăng Longu, aby se stal vedoucím úředníkem Královské akademie a v této době sepsal dílo *Từ thư thuyết ước* (Stručný komentář ke čtyřem posvátným knihám), kde shrnuje a vysvětluje obsah čtyř posvátných konfuciánských knih jednoduchou a přístupnou formou, která by napomáhala snazšímu pochopení knih při výuce.³⁰

Po nástupu Trần Dụ Tônga na trůn se politika začala hroutit a Chu An reagoval sepsáním *Thất trảm sớ* (Prosba za potrestání viny), kde vyzývá krále k popravě sedmi zkorumpovaných mandarínů. Nebyl však vyslyšen, a proto se okamžitě vzdal úřadu a odešel na odpočinek na kopec Phụng Hoàng u vsi Kiệt Đặc v okrese Chí Linh, kde pod pseudonymem Tiểu Ân (Poustevník) psal poezii opěvující přírodu, morální hodnoty člověka a popisující také intimní lidské prožitky.³¹

V roce 1370, po období úpadku a krize, dosedl na trůn Trần Nghệ Tông. Chu An se vydal do hlavního města, aby se spatřil nového krále, nezískal od něj však žádnou funkci ani titul, a odešel proto zpět do Kiệt Đặc, po své smrti ve stejném roce však obdržel titul Văn trịnh công, posmrtné jméno Khang Tiết a čestné místo v Chrámu literatury.

Takřka všechna díla Chu Ana zmizela hlubinách času. Jeho velké básnické sbírky, které napsal během svého života na kopci Phụng Hoàng, *Tiểu Ân thi tập* (Sbírka poezie Tieu Ana) a *Tiểu Ân Quốc ngữ thi tập* (Tieu Anova sbírka poezie v národním jazyce, která byla napsána v chữ nôm), se rovněž nedochovaly. V dílech *Toàn Việt thi lục* (Sbírka vietnamské poezie) a *Phụng Sơn từ chí lược* (Zápisky z hory Phung) se zachovalo 11 básní v čínštině, které vyjadřují např. autorův vztah k přírodě, jako básně Sơ Hạ (Začátek léta) nebo Xuân Đán (Jarní ráno)³².

Sơ hạ

Yến tâm cố lũy tương tương khứ,
thiền yết tân thanh lục tục lai.
Điểm thủy Khê liên vô tục thái,
Xuất lý trúc duẩn bất phạm tài.

Začátek léta

Vlaštovky v hejnech hledají hnízda
Mračna cikád se vracejí,
bzukotem hlásí začátek žní
Lotos pne se z vlhkých škvír k hladině;
Obraz vznešeného vzedmutí se z prachu.
Bambusové výhonky vyrážejí ze země
Způsobem tak tajemným.

(překlad Ján Ičo)

²⁹ Từ điển văn học, tập I. Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội 1983. Str. 132.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid. Str. 133.

Další básně ukazují další tváře Chu Ana, buď jako věrného služebníka dynastie Trần (Miệt tri, Vọng Thái lãng), nebo muže, který bdí nad vstupem do života svého následníka Không Mạnhe, nebo básníka, který se nechává unášet průzračným buddhistickým či taoistickým pohledem na svět (Đề Dương công Thủy hoa đình).³³

Nguyễn Trãi (1380 – 1442), pseudonym Úc Trãi

Nguyễn Trãi je nejznámější vietnamskou postavou 14./15. století a je také nejznámějším vietnamským klasikem v zahraničí. Jeho osobnost by vydala na mnohem více než pár řádků, já se jím však ve své práci podrobněji zabírat nebudu a uvedu pouze jeho literární počiny. V roce 1427 po porážce Mingů a dosednutí Lê Lợi na trůn Đại Việtu jako král Lê Thái Tổ zastával Nguyễn Trãi funkci ministra vnitra a člena tajné rady a měl pověst neúplatného, spravedlivého a morálního člověka. O rok později napsal jedno z nejvýznamnějších děl vietnamské literatury *Bình Ngô đại cáo* (Prohlášení o míru, často překládáno jako Prohlášení vítězství nad Mingy). Prohlášení je napsáno klasickou čínštinou a líčí všechny vítězné bitvy vietnamských bojovníků a opět se nese ve vlasteneckém duchu. Dalšími díly v klasické čínštině jsou jeho sbírky *Úc Trãi thi tập* (Sbírka básní Úc Traie), *Lam Sơn Thực Lục* (Lamsonské povstání) a *Zápisky pro armádu*.³⁴ Nguyễn Trãi také napsal sbírku básní v chữ nôm *Úc Trãi Quốc âm thi tập*, která obsahuje 254 básní a je považována za nejstarší vietnamské dílo v chữ nôm, které se dochovalo.

Cửa bể cá non tiên
Năm xưa từng xuống lên
Cõi phàm roi cành lá
Mặt nước nổi hoa sen
Tháp dựng cảnh trâm ngọc
Dòng soi mái tóc huyền
đầu xưa Trương Thiệu-bảo
bia đá ngán rêu hoen.³⁵

Mořský přístav, hora Nesmrtelných,
Kdysi dávno jsme ji zlezli
Pozemský život se podobá větvím a listoví,
Lotosu kvetoucímu na vodní hladině.
Věž jako větve nefritové guave
Vlny jako zrcadlo odrážející černé vlasy
Dávná památka na učitele Truonga
Na ztepilé kamenné stéle potřísněné bahnem.

Přestože Nguyễn Trãi mohl být pokládán za dokonale ctnostného člověka, pravého konfuciánce a humanistu, nebyl ke konci svého života doceněn a poté, co vystoupil proti zkorumpovaným úředníkům, byl zbaven funkce a uvězněn. V roce 1440 se sice znovu vrátil ke královskému dvoru, byl však obviněn princeznou Thị Lộ, že otrávil krále Lê Thái Tông a roku 1442 byl popraven spolu se všemi žijícími členy rodiny a příbuzenstva.

Lê Thánh Tông (1442 – 1497), vlastním jménem Tự Thánh, 1470 –1497 vládne pod jménem **Hồng Đức**, spolek **Tao Đàn**

³³ Ibid.

³⁴ Nguyen Khac Vien; Huu Ngoc: Vietnamese literature. Red river, Hanoi. Str. 232.

³⁵ Huard, Pierre; Durand, Maurice: Viet Nam civilisation and culture. Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Hanoj 1998. Str. 341.

Lê Thánh Tông usedl na trůn v roce 1460, pokusil se vybudovat a udržet pevný stát podle vzoru státního zřízení Mingů, kladl velký důraz na vzdělání a kulturu, byl zastáncem konfucianismu. Své poradce, kteří pomáhali mladému králi řídit složitý administrativní aparát státu, shromáždil v Královské akademii (Hàn lâm viện), která se stala centrem psaní literatury. V roce 1483 vydal na svou dobu nesmírně pokrokový zákoník Bộ luật Hồng Đức (Hong Ducův zákoník), někdy též nazývaný *Lê triều hình luật* (Zákony dynastie Le), kde vyzdvihl humánnost a přiznal určitá práva ženě.³⁶ Tento zákoník platil až do 18. století.

Během roku 1490 kolem sebe Lê Thánh Tông shromáždil učence, kteří úspěšně absolvovali státní zkoušky, a společně vytvořili směr pro psaní poezie podle tchangského vzoru charakteristický pro toto období. V letech 1494 – 1495 tito vzdělanci společně s králem sepsali dílo *Ngự chế quỳnh uyển cửu ca* a roku 1495 nejvýznamnější z těchto vzdělců založili Svaz literárních vzdělců Tao Đàn (Oltář poezie). Tito vzdělanci jsou známi jako 28 jasných hvězd (Nhị thập bát tú) Je však zajímavé, že kroniky té doby se vůbec nezmiňují o spolku Tao Đàn ani o „nhị thập bát tú“, ale zaznamenávají pouze 27 jmen úředníků, kteří sloužili králi a působili na Královské akademii. Ani Lê Quý Đôn a Phan Huy Chú, literáti 18. a počátku 19. století nezmiňují jediným slovem Tao Đàn, avšak oba hovoří o 28 básnících. Také král Lê Thánh Tông ve své předmluvě k básnické sbírce literátů hovoří o „nhị thập bát tú“ a jeden ze členů Akademie jménem Đào Cử se zase zmiňuje o tom, že král „speciálně vybral 28 lidí...proto vzal 4 krát 7 hvězd na nebi a 4 krát 7 zasloužilých mandarínů ve Ván Đai“³⁷ Doposud není však jisté, zdali počet 28 jasných hvězd zahrnuje také krále Lê Thánh Tônga některé pozdější materiály tvrdí, že hlavní seznam obsahoval 27 jmen a později k nim bylo přidáno ještě jedno.³⁸ Každopádně tento seznam nezahrnoval všechny důležité učence, např. významní literáti Đam Văn Lê a Đào Cử, velmi významní literáti, kteří působili v těsné blízkosti krále, se nikdy nepodíleli na společném sepisování poezie a také tři z pěti lidí odpovídajících za tvorbu sbírky *Thiên Nam dư hạ tập* (Sebrané jednoduché básně pod Jižním Nebem), která byla sepsána v roce 1483 na příkaz Lê Thánh Tônga, nepatřili mezi 27 „hvězd“.³⁹

Několik měsíců po sestavení sbírky *Ngự chế quỳnh uyển cửu ca* král Lê Thánh Tông se čtyřmi členy Tao Đàn vytvořili dílo *Cổ kim bách vịnh thi* (Sto starých a nových zpěvů) a během práce na této sbírce král zemřel.⁴⁰

Veškerá poezie, která byla tvořena okolo krále Lê Thánh Tônga vycházela z čínských vzorů a řídila se pravidly tchangské poezie, protože král vydal příkaz, aby během státních zkoušek byl používán vzor poezie lý Bạch (Li Po), slavného čínského básníka 13. století. Sbírkou *Xuân vân thi tập*, kterou král napsal v roce 1496, líčí krásy jeho země a již zmiňovaný Phan Huy Chú se k Lê Thánh Tôngovým veršům vyjadřuje takto: „každá báseň v sobě nese pýchu a sílu, každé slovo vytříbenost. Slova jsou svobodná, věty krásné a porovnáme-li je s díly starých králů, žádné z nich se mu nevyrovná.“⁴¹

Centrem všech literárních snah v tomto období byla sbírka *Ngự chế quỳnh uyển cửu ca*. Dílo je napsáno v čínštině a odráží pohled krále a jeho učenců a společnost. *Ngự chế quỳnh uyển cửu ca* byla napsána na konci vlády Lê Thánh Tônga kromě jiného popisuje věci, kterých se král během své vlády snažil dosáhnout. Lê Thánh Tông používal poezii také k tomu, aby vymezil morální normy společnosti a zároveň v souladu s nimi vládl.

Podle kronik některé básně vznikly tak, že Lê Thánh Tông vybral devět témat a sám napsal začátek básní. 27 nebo 28 učenců mu na ně odpovídalo dalšími básněmi a takto dali

³⁶ Humánnost – vždy by se mělo uvažovat o zmírnění trestu, ženská práva – majetek po smrti rodičů se dělil stejným dílem mezi potomky mužského a ženského pohlaví.

³⁷ Tạp chí văn học. Ročník 5, 1996. Str. 12.

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid. Str. 13.

dohromady na 250 básní, o kterých se král vyjádřil, že „každá báseň je psána pečlivě vybranými slovy, zvonivými verši, vzbuzuje v nás radost a touhu číst ji alespoň dvakrát či třikrát.“⁴² V následujících úryvcích můžeme pozorovat jejich hru se slovy *nặng* a *đặng*.

Bá đức thi nhân tín vị nặng,
Hoàng thiên tích phúc lữ phong đặng.

Cách thiên để đức diệu toàn nặng
hiệp ứng hưu trung bách cốc đặng.

Thiên điền hiệp triêu thánh toàn nặng
trường phổ giao hòa tuế lữ đặng.⁴³

Dobrotu sice zatím příliš nerozdávám,
Ale Nebe mě požehnalo štěstím, a proto je dobrá úroda.

A k tomu ještě ctnosti dobrého, všemohoucího vládce,
Štěstí je vyjádřeno bohatou úrodou.

Na tisících kouscích pole zde se odráží vláda všemohoucího svatého ducha,
Bylo vybudováno mnoho cest, každý rok je dobrá úroda.

(Verše nesou téma úroda a zemědělství, což se velmi často objevuje v umělecké i lidové tvorbě, protože právě dobrá úroda byla tehdy doslova otázkou života a smrti.)

Spolek Tao Đản také vydal sbírku v chữ nôm *Hồng Đức Quốc âm thi tập*, která obsahuje 300 básní, z nichž některé byly psány společně a některé napsal Lê Thánh Tông. Které básně psal sám král však není jasné.

Dalšími autory 15. století byli **Vũ Quỳnh** a **Kiều Phú**. Lê Thánh Tông prý požádal Vũ Quỳnh o opravení starých zápisů v *Lĩnh Nam Chích Quái* (Sbírka podivuhodných příběhů z Jižní země), který je přepsal a některé pověsti upravil. Dílo dokončil Kiêu Phú a poté obsahovalo 23 pohádek, pověstí a mýtů mezi nimiž se vyskytuje i zkrácená verze Rámájany (*Truyện Dạ Thoa Vương*).

Vũ Quỳnh (1452 – 1497), vl.jm. Thủ Phác, Đốc Trai

Narodil se ve vesnici poblíž Hải Phòngu, ve 26 letech složil státní zkoušky a nastoupil skvělou kariéru státního úředníka, stal se Ministrem války a ředitelem Národního ústavu pro historii (Quốc sử quan). Kromě práce na *Lĩnh Nam Chích Quái* napsal dílo *Việt giám thông khảo* (Vietnam v zrcadle dějin) a sbírku poezie *Tố Cầm*.

Vietnamci považovanou za první básničku, která nepocházela z královského rodu, je **Ngô Chi Lan**. Žila za vlády Lê Thánh Tônga, byla manželkou literáta a básníka jménem Phu Thúc Hoànhe, kterého však svým talente dalece předčila. Ngô Chi Lan byla králem Lê Thánh Tôngem povolána ke dvoru, aby vyučovala jeho konkubíny etice, dvorní etiketě a skládání poezie. Její dílo nebylo příliš rozsáhlé, jednu sbírku později převzal a přepsal jiný básník. Dochovala se pouze čtyřdílná lyrická báseň *Tư thời khúc* (4 roční období).

⁴² Ibid. Str. 14.

⁴³ Tạp chí văn học. Ročník 5, 1996. Str. 114.

2.7. Krize konfucianismu a Nguyễn Bình Khiêm

V 16. století dolehla na Đại Việt hospodářská i politická krize. Šest po sobě jdoucích králů dynastie Lê bylo od roku 1504 do 1527 sesazeno, rozdíl mezi vlastníky půdy a bezzemky se prohlubovaly, císařský dvůr a úředníci se stále více vzdalovali prostému lidu a propadali hýření a luxusu. V roce 1527 uzurpoval Mạc Đăng Dung trůn a nastolil novou dynastii Mạc. Následníci dynastie Lê však obsadili několik provincií Đại Việtu a po dva roky bojovali s Mạc Đăng Dungem a později s pomocí významných rodin Trịnh a Nguyễn dynastie Lê získala zpět královský trůn, avšak fakticky byla země rozdělena pod vládu rodiny Nguyễn na jihu a rodiny Trịnh na severu a králové dynastie Lê neměli v podstatě žádnou moc. Toto rozštěpení moci bylo v konfuciánské společnosti nepřípustné, protože loajalita králi byla jedním ze základních požadavků konfuciánské ideologie a řádný učenec „nikdy nesloužil dvěma pánům“.⁴⁴ Přestože úřednické zkoušky byly i nadále vyhledávány, konfucianismus ztratil významnou část své prestiže a mnozí vzdělaní muži odcházeli ze svých funkcí do ústraní na venkov a jejich úřednické posty přebírali mnohdy zjištní a neschopní lidé.

V této neklidné době žil a tvořil vynikající autor Nguyễn Bình Khiêm (pseudonymy Văn Đạt, Hanh Phủ), který se dožil věku 95 let, a proto byl přirovnáván ke stoletému stromu, který svými větvemi zastiňuje celou zem. Nguyễn Bình Khiêm se narodil v roce 1491 ve vesnici Trung Am poblíž Hải Phòngu, jeho otec byl mandarínem u dvora Lê a jeho matka byla inteligentní a vzdělanou dcerou ministra. Nguyễn Bình Khiêm získal klasické konfuciánské vzdělání, byl žákem skvělého učence Loung Đac Banga, jenž rovněž sloužil králům dynastie Lê a získal vážnost odvážným zasláním králi čtyřiceti bodového návrhu politických reforem, který však byl králem zavrhnut. Jeho chování pochopitelně ovlivnilo Nguyễn Bình Khiêm, který se poté odmítl zúčastnit úřednických zkoušek a také odmítl věrnost králům Lê a rozhodl se sloužit nové dynastii Mạc. Ke státním zkouškám se přihlásil až na rady a naléhání přátel a ve věku 45 let se stal nejlepším absolventem zkoušek v celé zemi a získal titul Trạng Nguyên (První doktor). Po tomto úspěchu byl pozván ke dvoru Mạc a zastával vysokou úřednickou funkci. V této době se od dynastie Mạc odklonilo mnoho mandarínů, kteří odcházeli k dynastii Lê, jenž soustředila svou moc v provincii Thanh Hoá. Oslabení země také chtěla využít čínská dynastie Ming, svoji hrozbu však nakonec nesplnila, avšak vyděšený král Mạc Đăng Dung roku 1529 odstoupil a předal vládu svému nástupci. Nguyễn Bình Khiêm toužil po obnově klidu a prosperity země, a proto sepsal a zaslal králi Mạc Phúc Hảiovi (1541-1546) petici, ve které obvinil osm vysokých úředníků ze zneužívání své moci a žádal jejich potrestání. Jeho petice byla smetena ze stolu, a Nguyễn Bình Khiêm se proto v roce 1542 rozhodl rezignovat a odejít ode dvora, protože nemohl sloužit takto prohnílému režimu.⁴⁵

Podle vzoru mnoha učenců se i Nguyễn Bình Khiêm vrátil do své rodné vesnice a vybudoval si zde své útočiště, které nazval Bạch Vân (Bílý mrak)⁴⁶, kde psal svá díla a také vyučoval mladé žáky, skrze které chtěl uskutečnit své sny o vzkvétající zemi. Mezi jeho studenty patřili např. Nguyễn Dữ a Phùng Khắc Khoan nebo politici Giap Hai či Lương Huệ Khanh.⁴⁷ Přestože se Nguyễn Bình Khiêm uchýlil do ústraní, nebyl nikdy odtržen od politického života. Král vždy, když čelil nějakému závažnému problému, vyslal posla do Bạch Vân pro rady Nguyễn Bình Khiêm a ten později na nátlak dvora přijal i přes svůj pokročilý věk post „Ministra vnitra“.⁴⁸

⁴⁴ Nguyen Khac Vien; Huu Ngoc: Vietnamese literature. Red river, Hanoi. Str. 63.

⁴⁵ Ibid. Str. 264.

⁴⁶ Proto byl svými současníky často nazýván Poustevník z útočiště bílých mraků.

⁴⁷ Vietnamese Studies: The Confucian Scholars In Vietnamese History, č. 56, 1979. Str. 73.

⁴⁸ Ibid.

Nguyễn Bình Khiêm zemřel v roce 1585 a jako projev vděčnosti za jeho služby mu dvůr Mạc udělil titul Trinh quốc công.

Literární práce Nguyễn Bình Khiêma věrně odráží jeho ducha učence plného vznešených ambicí. Jeho služba u dvora však jeho touhy zklamala a on musel rezignovat a přiznat si svou slabost tváří v tvář realitě. Jeho myšlenky jsou vyjádřeny ve verších sbírky *Bạch Vân âm thi tập* (Sbírka básní z útočiště Bạch Vân), která obsahuje takřka 1000 básní v čínštině a ve sbírce stovek básní v chữ nôm *Bạch Vân Quốc ngữ thi tập* (Sbírka básní v národním jazyce).

O v té době velmi častém odchodu vzdělců do ústraní hovoří autor v prvních dvou básní napsaných čínskými znaky:⁴⁹

Lý tông phí ản sát bồ thiên,
Ngư được diên phi khê tự nhiên.

Soudit podle důvodů nebes, v době neklidu žít v ústraní,
ryba plave, drak letí, to vše je přirozené.

Nho quan tự tín đã thân ngộ,
đình thực thùý năng vị quốc mưu.
Tất cánh dục cầu ngộ lạc xử,
tri ngộ hậu lạc tại tiên ru.

Sebevědomí vyvolané čepcem konfuciánce bývá často klam,
Jíme hodně, ale málo děláme pro svou zemi,
Nakonec vždy hledáme místo, kde budeme šťastni,
Každý ví, že nejpřednější je pozdní blaženost.

Přírodní lyrika a vyzvednutí jednoho ze základních konfuciánských vztahů se objevují v následujících verších, které Nguyễn Bình Khiêm napsal v chữ nôm:⁵⁰

Hoa nở luống hay tin gió,
đâm thanh còn thấy hóng trăng.

Květina rozkvetla, když ucítila vítr,
měsíc se zrcadlí v průzračném rybníčku.

Có ai biết được lòng tri kỷ,
Vòi vọi non cao nguyệt một vàng.

Velikost toho, kdo ví, co je oddanost příteli,
sahá až k měsíčním výšinám.

2.8. Lidová tvorba

Ve Vietnamu nevznikala literatura pouze pod pery vzdělců a uznávaných autorů, ale pochopitelně existovala lidová tvorba, která sice nebyla zachycena na papíře a předávala se

⁴⁹ Đinh Gia Khanh: Văn học Việt Nam, thế kỷ thứ X nửa đầu thế kỷ thứ XVIII. Nhà xuất bản Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Hanoi 1979. Str. 123, 126.

⁵⁰ Ibid. Str. 163, 165.

ústně, buď jako verše, nebo jako písně, avšak mnoho se dochovalo až do dnes. Právě na lidové poezii můžeme demonstrovat vliv konfucianismu na každodenní život prostých lidí, kteří byli ve společnosti svázáni již zmíněnými pěti základními morálními vztahy.

Vztah vladař – poddaný byl charakterizován spravedlivostí a z hlediska vazala zásadou věrnosti a oddanosti. Jeho obdobou v rodině byl vztah otec – syn, opírající se příbuzenskou lásku, děti byly povinny projevovat rodičům bezmeznou poslušnost s oddaností. Nejstarší syn po smrti rodičů přinášel oběti jejich duchům a uctíval jejich památku.

Công cha như núi Thái Sơn
Nghĩa mẹ như nước trong nguồn chảy ra
một lòng thờ mẹ, kính cha
cho tròn chữ hiếu mới là đạo học.

Zásluhy otce jsou jako pohoří Thái Sơn
Laskavost matky je jako voda vyvěrající z pramene
Celé srdce ctí matku, respektuje otce
Úcta k rodičům je jedinou povinností dítěte.⁵¹

Ngày nào em bé còn học
Bây giờ em đã lớn khôn thế này
Cơm cha áo mẹ, chữ thầy
Nghĩ sao cho bổ những ngày ước ao.

Byl jsem dlouhá léta malé dítě
Nyní jsem vyrostl a zmoudřel
Svému otci, který mě živil
Své matce, která mě oblékala,
Svému učiteli, který mě vzdělával
Toužím nyní splatit dluh, který mám.⁵²

Vztah muže a ženy měl být charakterizován vzájemným odstupem a uměřeností, což v praxi znamenalo podřízenost a nerovnoprávnost ženy. Žena měla základní povinnost dát manželovi mužského potomka, dále měla oddaně sloužit manželovi a jeho rodičům. Přestože uvedené básně vyjadřují nerovné postavení ženy a muže ve společnosti, je nutné podotknout, že vztahy mezi muži a ženami ve Vietnamu byly poněkud uvolněnější než v Číně.

Lấy em từ thừa mười ba
đến nay mười tám đã hoá năm học
ra đường thiếp hãy còn son
về nhà thiếp đã năm con cùng chàng.

Vzal jste si mě, když mi bylo třináct let
Dnes je mi osmnáct a mám pět dětí
Když vyjdu ven, vypadám jako děvče
Když se vrátím domů, mám s vámi již pět dětí.⁵³

Chồng giận thì vợ làm lành
miệng cười hờn hờ rằng anh giận gì

⁵¹ Pechová, Eva: Vietnamské vesnice skrze texty lidových písní. Postupová práce, FF UK 2001.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

thưa anh, anh giận em chi
muôn lấy vợ bé em thì lấy cho.

Když se muž zlobí, žena ať je zticha,
na malém ohni rýže nespíchá
a pomalu se vaří.
Když se muž zlobí, žena zjasní líčka
a snaží se být jako holubička
a ptá se ho a září:
Proč zlobíte se, bratře můj?
Čímpak jsem vinna, bratře můj?
Je třeba všechno říci –
i jinou souložnici vám sama vyberu!⁵⁴

Muži ve třiceti letech
mají mláďa v tváři.
Ženy ve třiceti letech
jsou na cestě k stáří.⁵⁵

Vztah staršího a mladšího měl být založen na vzájemné ústupnosti a respektování pořadí a vztah mezi přáteli vyžadoval vzájemnou důvěru a upřímnost.

Řeklo by se:
Když upadne starší sestra,
mladší sestra zjihne
Řeklo by se:
Když upadne starší sestra,
mladší sestra vždy ji zdvihne.

Ale běda:
Když upadla starší sestra,
mladší sestra stála.
Ale běda:
Když upadla starší sestra,
mladší se jí smála.⁵⁶

Kromě milostné poezie, která je zastoupena snad v každém společenství lidí, vznikalo také mnoho veršů z běžného života a ve Vietnamu, kde se naprostá většina lidí živila zemědělstvím, se často vázaly právě k půdě a rýži.

Trâu ơi, ta bảo trâu này
Trâu ra ngoài ruộng, trâu cày với ta
Cày cày vốn nghiệp nông gia
Ta đây trâu đây, ai mà quản công...

Buvole, povídám ti, buvole
Vyjdi se mnou orat na pole
Orat i sázet je práce rolnická
Já tady a ty tam
Kdopak by se práce bál...⁵⁷

⁵⁴ Maniok je hořký – Vietnamská lidová poezie. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1964.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Pechová, Eva: Vietnamské vesnice skrze texty lidových písní. Postupová práce, FF UK 2001.

Děšť i slunce přišly včas,
díky, nebesa!
Budem orat, vláčet zas,
hlad nebude trápit nás,
díky, nebesa!
Dneska voda stříbrná,
zítra rýže zlatá,
kolik výhonků je v zemi,
tolik bude zlata,
díky, nebesa!⁵⁸

3. Závěr

V dlouhém období od 13. do 16. století tvořilo jistě mnoho autorů a vzniklo nepočítatelně více či méně hodnotných literárních děl. Bylo to období, kdy se pravidelně vyhlášovaly státní úřednické zkoušky a jen v jejich rámci muselo být sepsáno obrovské množství prací poetických i prozaických. Zřejmě značnou část literární tvorby tehdejší doby pohltil čas a mnoho myšlenek se ani nedočkalo zaznamenání. Já ve své práci postihuji pouze nepatrný zlomek tvorby a zaobírám se jen těmi zcela nejvýznamnějšími autory a jejich díly, ačkoliv opět mnohé z jejich tvorby se do dnešních dnů opět nedochovalo.

Vliv konfucianismu na tehdejší vietnamské myšlení a chování, a tedy i na literaturu je neoddiskutovatelný a ačkoliv v 16. století zaznamenal konfucianismus úpadek a jeho dopad na vietnamskou společnost již nikdy nedosáhl takové míry jako v několika předchozích staletích, jeho vliv se v literatuře i v ostatních kulturních i společenských oblastech nadále významně projevoval a projevuje se dodnes.

⁵⁸ Maniok je hořký – Vietnamská lidová poezie. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1964.

Použitá literatura

- Vasilijev, Ivo: Za dědictvím starých Vietů. Etnologický ústav AV ČR, Praha 1999.
- Nguyen Khac Vien: Dejiny Vietnamu. Pravda, Bratislava 1978.
- Hoobler, Thomas; Hooblerová, Dorothy: Konfucianismus. Lidové noviny, Praha 1997.
- Huard, Pierre; Durand, Maurice: Viet Nam civilisation and culture. Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Hanoj 1998.
- Nguyen Khac Vien; Huu Ngoc: Vietnamese literature. Red river, Hanoi.
- Từ điển văn học, tập I. Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội 1983.
- Dinh Gia Khanh: Văn học Việt Nam, thế kỷ thứ X nửa đầu thế kỷ thứ XVIII. Nhà xuất bản Đại học và Trung học chuyên nghiệp, Hanoj 1979.
- Pechová, Eva: Vietnamské vesnice skrze texty lidových písní. Postupová práce, FF UK, Praha 2001.
- Maniok je hořký – Vietnamská lidová poezie. Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha 1964.
- Vietnamese Studies: The Confucian Scholars In Vietnamese History, č. 56, 1979.
- Vietnamese Studies, New Series No 7 (77), 1985.
- Tap chí văn học. Ročník 5, 1996.
- Přednášky PhDr. L. Hlavaté: Dějiny vietnamské literatury I, FF UK, Praha 2001/2002.
- Nový Orient, ročník 13, 1958.
- Nový Orient, ročník 14, 1964.
- Nový Orient, ročník 15, 1965.
- Nový orient, ročník 27, č. 2, 1972.